

ВІДГУК

офіційного опонента Ткачука Станіслава Івановича на дисертаційну роботу ВОЛКОВОЇ Наталії Валентинівни «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи. Подана до захисту дисертаційна робота Наталії Валентинівни Волкової є достатньо помітною подією у науковому житті, адже йдеться про теоретичне та експериментальне дослідження, яке проводилося протягом багатьох років і було спрямоване на отримання результатів, які сприяли успішному вирішенню актуальної педагогічної проблеми – узагальненню та обґрунтуванню теоретичних засад і практичного досвіду підготовки фахівців з професійної освіти, а також можливості їх упровадження в освітній процес ЗВО України.

На тлі очевидної значущості для високодинамічного ринку праці привертають особливу увагу інженери-педагоги (педагоги професійного навчання) у галузі харчових технологій, діяльність яких пов'язана з підготовкою робітничих кадрів у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, установах й організаціях харчової галузі. Специфіка діяльності інженерів-педагогів у галузі харчових технологій за сьогоденних умов вимагає оновленого прагматичного бачення їхньої підготовки, модернізації змісту, методичної системи, технологій та умов, що забезпечують пріоритет індивідуально-творчого, технологічного, гуманістичного підходів, особистісно-орієнтованого виміру професійної освіти.

Зазначимо, що для постановки і розгляду на дисертаційному рівні вказаної проблеми були відповідні підстави, а саме: наявність низки суперечностей, які мають місце в сучасній світовій практиці, відсутність обґрунтованих теоретичних і методичних матеріалів, які б сприяли вирішенню вказаної проблеми на системному рівні. У своїй сукупності ці параметри наукового осмислення дисертаційної теми дозволили Н. В. Волковій цілеспрямовано підійти до організації і проведення науково-педагогічного

пошуку.

Актуальність дослідження Н. В. Волкової підтверджується тим, що воно виконувалося відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету, держбюджетної теми «Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору» (№ 0119U102964).

Наукова новизна одержаних результатів

Безсумнівним досягненням докторантки є наукова новизна результатів дослідження. Цінним у дисертаційній роботі, з нашої точки зору, є те, що автором вперше науково обґрунтовано теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх інженерів-педагогів (педагогів професійної освіти) у галузі харчових технологій; виокремлено найбільш дієві педагогічні умови професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій; обґрунтовано змістовне наповнення понять «професійна підготовка», «система професійної підготовки», «готовність до професійної діяльності» майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій; розроблено і спроектовано педагогічну систему підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, яка бере до уваги вимоги професійної діяльності, конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках й охоплює: методологічно-цільовий (мету та завдання, методологічні підходи й принципи професійної підготовки), змістовий (теоретичні засади творчої професійної діяльності, уміння, навички, креативні дії, способи нестандартного розв'язання професійних проблем), технологічний (взаємодія, співпраця та співтворчість викладача зі студентами в ході професійної підготовки, використання різноманітних технологій, активних форм і методів, науково-методичного супроводу, педагогічного дизайну), моніторингово-оцінний (методика моніторингу, критерії та показники рівнів готовності до нестандартної професійної діяльності в галузі харчових технологій як показники продуктивності цього процесу, очікуваний результат і

корекцію (за потреби) досягнутих результатів, що набувають реалізації за допомогою діагностичного інструментарію) компоненти; з'ясовано сутність готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності як важливої характеристики педагогічного професіоналізму; запропоновано її структурно-компонентний склад, критерії, показники та рівні.

Це дало дисертантці підстави стверджувати, що підготовка майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій повинна базуватися на ефективному використанні особистісного потенціалу студентів, опануванні професійних компетентностей, необхідних для продуктивної професійної діяльності, гармонізації знань, здібностей, установок, без єдності яких неможлива нестандартність практичних дій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами досліджень, здійсненого дисертанткою, і загалом не викликають сумніву.

Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (463 найменування, із них 41 – іноземними мовами) та додатків, які є інформаційно насиченими і презентують допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття дисертації здобувачки. Загальний обсяг дисертації становить 424 сторінки, основний текст викладено на 385 сторінках, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу докторських дисертацій.

Відповідно до логіки дослідження й авторського задуму, виклад матеріалу чітко структуровано, назви розділів і підрозділів співвідносяться із завданнями, що дає можливість відстежити їх виконання та досягнення поставленої мети.

У дисертаційній роботі Н. В. Волкової коректно сформульовано категоріальний апарат, виокремлено п'ять об'єктивних суперечностей, що стосуються особливостей підготовки майбутніх інженерів-педагогів до

професійної діяльності в галузі харчових технологій, на подолання яких спрямовано науковий пошук дисертантки.

Заслугує на увагу вибір й обґрунтування концептуальних засад та методологічної основи дослідження.

Дисертанткою переконливо обґрунтовано теоретичні положення, узагальнення, що стосуються розв'язуваної проблеми дослідження, розроблено психолого-педагогічний супровід процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до нестандартної професійної діяльності в галузі харчових технологій.

Обґрунтованим є обраний дисертанткою комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових, спеціальних та педагогічних методів дослідження.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Вдалою й обґрунтованою з наукової точки зору є архітектоніка рецензованої наукової праці Н. В. Волкової, якою обумовлена повнота й усебічність розкриття предмету дослідження. Усі поняття, які у дослідженні відіграють принципову роль, старанно аналізуються і розкриваються, їх тлумачення достатньо аргументоване і підкріплене авторською точкою зору.

У першому розділі дисертації «Методологічні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в умовах педагогічного закладу вищої освіти» проаналізовано стан проблеми в науково-педагогічній літературі, розкрито сутність поняття «професійна підготовка», її найважливіші характеристики, функції, зміст, структуру та механізми, спрямованість на формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до праці в галузі харчових технологій; розглянуто засадничі положення організації професійної підготовки.

У дослідженні встановлено, що підготовка майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій як важлива ланка професійної освіти – це якісна характеристика нової педагогічної системи (цілісна сукупність цілей, шляхів, способів і форм набуття, поглиблення й розширення загальної та професійної освіти, соціальної зрілості й високого рівня професіоналізму, гуманістичне

виховання та навчання, спрямовані на саморозвиток креативності особистості), провідна ідея якої полягає в оновленні змісту в руслі вимог освітньої ситуації та формування креативної особистості майбутнього інженера-педагога. Вона покликана забезпечувати оновлення наукових знань усебічною інформацією, використовувати їх в освітньому процесі, що сприятиме підвищенню інтелектуального, професійного та культурного рівнів інженера-педагога в галузі харчових технологій.

Професійна підготовка у галузі харчових технологій трактується як процес формування й збагачення професійних установок, знань й умінь, професійних якостей, досвіду та норм поведінки, які необхідні фахівцю для ефективного виконання професійних функцій й творчого вирішення завдань професійної діяльності у галузі харчових технологій.

Достатньо обґрунтованими виглядають основні характеристики професійної підготовки як важливої ланки професійної освіти: цілісна сукупність цілей, шляхів, способів і форм набуття, поглиблення та розширення освіти, соціальної зрілості й високого рівня професіоналізму, здійснення гуманістичного виховання та навчання, спрямованих на саморозвиток креативності особистості, провідна ідея якої – оновлення змісту відповідно до вимог освітньої ситуації й формування креативної особистості майбутнього інженера-педагога.

У другому розділі дисертації «Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» теоретично обґрунтовано концептуальні основи професійної підготовки в умовах університетської освіти, сутність, структурні компоненти готовності до діяльності в галузі харчових технологій як значущої характеристики професіоналізму майбутніх інженерів-педагогів, структурування професійних знань у змісті професійної підготовки та сукупність педагогічних умов, які забезпечують її ефективність у сенсі досягнення запланованих результатів.

Заслуговує на схвалення розроблена концепція професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, яку здобувачка

тракує як систему теоретичних положень, що зумовлюють мету й завдання, організацію, реалізацію й оновлення змісту та технології підготовки, механізмів суб'єкт-суб'єктної взаємодії, урахування впливу креативних дій на рівень готовності студентів до нестандартної професійної діяльності в галузі харчових технологій. Концепція об'єднує у своєму змісті основні напрями: підвищення продуктивності підготовки студентів до нестандартної професійної діяльності; оновлення цілей, завдань підготовки майбутніх інженерів-педагогів до творчої професійної діяльності в галузі харчових технологій; доповнення змісту підготовки теоретичними та методичними основами професійного зростання студентів; різноманітність видів й способів нестандартної діяльності; застосування різноманітних технологій, які забезпечують формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій; забезпечення необхідної сукупності педагогічних умов, що впливають на продуктивність професійної підготовки у професійному становленні студентів.

На окрему увагу заслуговують виокремлені здобувачкою методологічні підходи (системний, особистісно орієнтований, компетентнісний, змістовно-процесуальний, креативно-діяльнісний, акмеологічний, аксіологічний, синергетичний та технологічний), що є підґрунтям для розроблення концепції як важливого чинника формування готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності, що набуває реалізації на концептуальному, технологічному й інструментально-методичному рівнях і визначає практичну спрямованість як теоретичний базис проектування системи професійної підготовки таких фахівців за умов педагогічних закладів вищої освіти.

На думку офіційного опонента, дисертанткою повною мірою обґрунтовано педагогічні умови (створення позитивно-емоційного розвивального середовища; розвиненість інноваційного потенціалу особистості й творча насиченість змісту професійної діяльності; особистісна активна позиція суб'єктів освітнього процесу; методологічна грамотність в організації й

реалізації системи професійної підготовки; психолого-педагогічний супровід, що обумовлює ефективність професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій), кожна з яких спрямована на досягнення запланованого результату й виконує специфічні функції.

У третьому розділі дисертації «Педагогічна система професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в умовах інформаційно-освітнього середовища» визначено засади професійної підготовки, обґрунтовано технологізацію змісту підготовки та розроблено структурно-функціональну модель педагогічної системи підготовки фахівців у галузі харчових технологій на цьому етапі та методику її реалізації шляхом застосування психолого-педагогічного супроводу.

Цінним і цілком аргументованим є твердження здобувачки про те, що технологізація педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій орієнтована на змістово-процесуальний та креативно-діяльнісний підходи до її організації, які зумовлюють: конкретизацію мети й завдань професійної підготовки; наявність задач-ситуацій, що забезпечують проблемність, практичність, креативність, рефлексію та самооцінку прийнятих рішень; технологію розв'язання задач; алгоритм подолання труднощів у навчальних ситуаціях; використання інструментарію педагогічного дизайну й психолого-педагогічного супроводу у ході професійної підготовки.

Принциповою дослідницькою позицією здобувачки є спрямування технологізації педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій на змістово-процесуальний і креативно-діяльнісний підходи до її організації, що зумовлюють: конкретизацію мети та завдань; наявність задач-ситуацій, які забезпечують проблемність, практичність, креативність, рефлексію та самооцінку ухвалених рішень; технологію розв'язання задач; алгоритм подолання труднощів у навчальних ситуаціях; застосування інструментарію педагогічного дизайну та психолого-педагогічного супроводу в ході професійної підготовки.

Усе це дозволило Н. В. Волковій розробити педагогічну систему підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, спрямовану на розв'язання множинних проблем, центральне місце серед яких належить формуванню готовності таких фахівців до нестандартної професійної діяльності в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, на підприємствах харчової галузі. Останнє має взаємозумовлений характер: з одного боку, засвоєння освітніх компонентів, спрямованих на поглиблене вивчення методики професійної діяльності, набуття професійної компетентності повинна достатньою мірою забезпечувати змістовна інженерна підготовка, а з іншого – психолого-педагогічна підготовка постає одним з пріоритетних чинників добору змісту дисциплін практичної підготовки та практик як детермінант професійної підготовки.

У четвертому розділі дисертації «Реалізація педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» на ґрунті концепції професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій і в руслі виокремлених методологічних підходів проаналізовано впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в освітнє середовище педагогічного закладу вищої освіти, а також установлено її ефективність.

Заслуговує на увагу експериментальна методика дослідження, узагальнення результатів якої дало підстави Н. В. Волковій стверджувати, що продуктивність підготовки майбутніх інженерів-педагогів до нестандартної професійної діяльності в галузі харчових технологій істотно підвищується завдяки обґрунтуванню, розробленню її теоретичних і методичних основ, а також реалізації в системі університетської освіти. У ході дослідно-експериментальної роботи простежено позитивну динаміку готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності. Позитивна динаміка рівнів готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної діяльності

зумовлена сукупністю педагогічних умов, виокремлених для підвищення результативності останньої.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практична значущість одержаних результатів полягає в: застосуванні теоретичних положень, узагальнень і розробленого психолого-педагогічного супроводу процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій. Цінними також є адаптація в освітньому процесі системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій, що містить: освітньо-професійні програми, робочі програми навчальних дисциплін, методичний посібник з виконання лабораторних робіт, конспекти лекцій, дидактичні матеріали, систему завдань, а також методичних рекомендацій до їхнього виконання; навчально-методичний комплекс, лабораторний практикум із курсу «Проектування та САПР об'єктів ГРГ», комплект дидактичних матеріалів до дисципліни «Кухні народів світу», систему практико-орієнтованих рольових ситуацій, методичні рекомендації до проведення тренінгів тощо.

Апробовані в ході експериментальної роботи матеріали дисертації, зокрема навчально-методичне забезпечення авторського курсу «Органолептична оцінка харчових продуктів», знайдуть застосування у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в закладах вищої освіти, що забезпечують підготовку бакалаврів за спеціальностями 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), а також для підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Результати дослідження стануть корисними під час укладання навчальних програм, посібників, методичних рекомендацій, матеріалів для оцінювання знань із навчальних дисциплін професійної підготовки.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в освітній процес закладів вищої освіти: Українського державного університету імені Михайла

Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Української інженерно-педагогічної академії, Подільського державного університету, Криворізького державного педагогічного університету, Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження відображено в 67 наукових і навчально-методичних працях (з них 61 одноосібна), де 24 відображають основні результати дослідження (з них 1 одноосібна монографія, 3 статті, що індексуються в наукометричній базі (Web of Science, Scopus), 20 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України), 43 додатково відображають результати дисертації (з них 1 лабораторний практикум, 1 стаття в зарубіжному виданні, 41 стаття у інших наукових виданнях і збірниках матеріалів наукових конференцій).

У наукових працях повною мірою відзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. До того ж матеріали дисертаційної роботи Н. В. Волкової були обговорені на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Вражає інформаційна насиченість, широка джерельна база, глибокий і ґрунтовний аналіз фактологічного матеріалу, представленого у тексті дисертації.

Текст дисертаційної роботи Н. В. Волкової відзначається високою культурою наукової мови, підтверджує здатність автора ґрунтовно, об'єктивно

й неупереджено оцінювати досліджувані явища, факти і процеси, вміння переконливо вести справжню наукову дискусію.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом реферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою і змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті реферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Н. В. Волковою дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст реферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи докторську дисертацію Наталії Валентинівни Волкової вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. Серед запропонованих дисертанткою підходів найменш дослідженим є синергетичний. На нашу думку, в тексті дисертації доцільно дати основи цього підходу, а не тільки його характеристику.

2. На нашу думку, заслуговує позитивної оцінки авторська система підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, яка розроблена для педагогічних закладів вищої освіти. З урахуванням цього здобувачці варто було б розкрити можливості її гнучкого впровадження у непедагогічних ЗВО.

3. Представляє інтерес зміст авторської структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій. Можна лише висловити побажання щодо необхідності включення до її структури об'єктів і суб'єктів освітнього процесу, елементів моніторингу та забезпечення якості підготовки таких фахівців, а також особливостей корегування очікуваних результатів.

4. У дисертаційному дослідженні бажано було б представити не тільки виявлені переваги авторської системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної

діяльності, але й утруднення або навіть невдачі, які доводилося долати в експериментальному режимі її апробації.

5. Дисертаційна робота набула б більш глибокого змісту, якщо б здобувачка в процесі використання першоджерел не тільки робила посилання, а й надавала власні пояснення.

Загалом, висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, тому не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертантки.

Загальний висновок

Актуальність дослідження, важливість напрацьованих результатів, новизна теоретичних і практичних висновків дозволяють вважати, що дисертація Волкової Наталії Валентинівни на тему «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» відповідає вимогам пп.7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року за №1197, та іншим нормативним вимогам МОН України, що висуваються до дисертаційних робіт, а її авторка – Наталія Валентинівна Волкова – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Професор кафедри професійної освіти
та технологій за профілями
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
доктор педагогічних наук, професор

Станіслав ТКАЧУК

ОСОБИСТИЙ ПІДПИС	ЗАСВІДЧУЮ
<i>С. Магун</i>	УДПУ
<i>М. Хирівська</i>	
" 03 " 06	2004 р.